

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Zaman Kırıntıları Şiirinin Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi

AYŞEGÜL KUŞDEMİR*

Öz

Yargısız bir anlatım birimi olan kelime grupları ile yargılı bir anlatım birimi olan cümlelerin yapısı, işleyişi, görevleri ve anlam özellikleri söz diziminin konusunu oluşturmaktadır. Söz dizimini oluşturan öğeler arasındaki ilişkinin bilinmesi metinlerin anlaşılmasına yardım edecektir. Mensur eserler üzerinde yapılmış pek çok çalışma bulunurken manzum eserler üzerinde çok fazla söz dizimi çalışması yapılmamıştır. Bu çalışmada şair, roman ve hikâye yazarı, aynı zamanda edebiyat tarihçisi olan Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli aydınlarından Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Zaman Kırıntıları* adlı şiiri söz dizimi bakımından incelenmiştir. Şiirde 50 cümle tespit edilmiştir. Serbest ölçü ile yazılmış olan bu şiirde cümlelerin uzunlukları değişkenlik göstermektedir. Bir cümle bazen bir mısraya sığarken bazen de beş altı mısranın bir cümle oluşturduğu görülmüştür. Şiirdeki cümleler; öğeleri, kelime grupları ve çeşitleri bakımından ele alınıp söz dizimi açısından değerlendirilmiştir. Cümlelerde yer alan kelime grupları unsurları ile birlikte gösterilmiş, söz öbeklerinin görevleri ve işlevleri izah edilmiştir. Söz diziminin incelenmesine yönelik çalışmalar hem şiirlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak hem de söz dizimi çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Anahtar sözcükler: Tanpınar, Zaman Kırıntıları, şiir, söz dizimi, kelime grupları

An Examination of Ahmet Hamdi Tanpınar's Poem

"Zaman Kırıntıları in Terms of Syntax

Abstract

The structure functioning functions and semantic features of word groups which are nonjudgmental units of expression, and sentences which are judgmental units of expression, constitute the subject of syntax. Knowing the relationship between the elements that make up the syntax will help understand the texts. Will there are many studies on prose works, not many syntax studies have been done on verse works. In this study, the poem named *Zaman Kırıntıları* by Ahmet Hamdi Tanpınar, a poet novelist and story writer, as well as literary historian an done of the important intellectuals of Turkish literature in the Republican period was examined in terms of syntax. 50 sentences were identified in the poem. This poem was written in free meter and the lengths of the sentences vary. It has been observed that sometimes a sentence fits into on line, sometimes five or six lines form a sentence. Sentences in the poem was discussed in terms of its elements, word groups and types and evaluated in term of syntax. The word groups in the sentences are shown with their elements, and the functions and functions of the phrases are explained. These studies will both provide a beter understanding of the poems and contribute to syntax studies.

Keywords: Tanpınar, Zaman Kırıntıları, poem, syntax, word groups

* Amasya Üniversitesi, aysegul.kusdemir@amasya.edu.tr, ORCID 0000-0002-7753-2086

Gönderilme Tarihi: 12 Ocak 2025

Kabul Tarihi: 27 Şubat 2025

GİRİŞ: HAYATI, KİŞİLİĞİ, SANAT ANLAYIŞI, ESERLERİ

Ahmet Hamdi Tanpınar 23 Haziran 1901'de İstanbul Şehzadebaşı'nda dünyaya gelir. Babası, imparatorluğun çeşitli yerlerinde kadılık yapmış olan Batumlu Hüseyin Fikri Efendi, annesi ise Trabzonlu Nesime Bahriye Hanım'dır. Üç çocuklu ailenin en küçük çocuğu olan Tanpınar, babasının memur olması sebebiyle sık sık şehir ve okul değiştirmiştir. Sinop'ta başlayan okul hayatı Siirt, Vefa, Kerkük ve Antalya'da devam eder (Akün 1962, s. 2). 1918'de İstanbul'a gelir ve Baytar Mektebi'ne kaydolur. Burada bir yıl geçirdikten sonra 1919'da Edebiyat Fakültesi'ne girer. Yahya Kemal'in edebiyat bölümünde hoca olduğunu öğrenince orayı seçer. Yahya Kemal'in öğrencisi ve daha sonra da dostu olmak, şiirin ve milli kültürün esas kıymetlerini tanınmasına yol açmıştır (Akün 1962, s. 5). 1923 yılında Edebiyat Fakültesi'nden mezun olur; Erzurum, Konya, Ankara ve İstanbul'daki liselerde edebiyat hocalığı yapar. Ahmet Haşim'in ölümü üzerine 1933'te Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki sanat tarihi hocalığına getirilir (Akün 1962, s. 7). 1939 yılında dönemin maarif vekili Hasan Ali Yücel tarafından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Yeni Türk Edebiyatı profesörlüğüne tayini olur. 1942'de ara seçimlerde Maraş milletvekili olarak Meclis'e girer ve fakülte'deki görevinden ayrılır. 1946 yılında kendisine Milli Eğitim Bakanlığı müfettişliği vazifesi getirilir. 1948 yılında tekrar Güzel Sanatlar Akademisi estetik hocalığına tayini olur. Bir sene sonra da tekrar Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Edebiyatı profesörlüğüne getirilir ve ölümüne kadar bu görevini sürdürür. 1962 yılında geçirdiği kalp krizi sonucu vefat eden Tanpınar hocası ve dostu olan Yahya Kemal'in yanına defnedilir (Akün 1962, s. 17).

Tanpınar; şair, roman ve hikâye yazarı, denemeci, edebiyat tarihçisi, edebiyat hocası kimlikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Okuma zevkini küçük yaşlarda edinen yazarda, delikanlılık yaşlarında annesini kaybetmenin etkisi ve üzüntüsü derin izler bırakmıştır. İlk şiirlerini Ahmet Haşim etkisinde yazar. Asıl büyük edebi etkileri ise fakülte'deki hocası Yahya Kemal'den alır (Balcı 2009, s. 8). Batılı edebiyatçılardan en çok Fransız sembolist şairlerden Baudelaire, Mallarme, Valery'den etkilenmiştir. Roman ve hikâyede ise Proust'u, Dostoyevski'yi ve Gide'yi beğenir ve etkilenir (Emil 1962, s. 98).

Basılan ilk kitabı hikâye türünde yazılmış olan Abdullah Efendi'nin Rüyaları'dır (1943). Diğer hikâye kitaplarının adı Yaz Yağmuru (1955) ve Hikâyeler (1983)'dir. Huzur (1949), Saatleri Ayarlama Enstitüsü (1961), Sahnenin Dışındakiler (1943), Mahur Beste (1975) ve Aydaki Kadın (1987) yazara ait romanlardır. Şiirlerini Bütün Şiirler (1976) adı altında toplamıştır. Beş Şehir (1976), Edebiyat Üzerine Makaleler (1969) ve Yaşadığım Gibi (1970) deneme türünde yazılmış eserleridir. Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi (1949) Tanpınar'ın diğer önemli eseridir. Yazarın ayrıca Tevfik Fikret (1937), Yahya Kemal (1962) ve Namık Kemal'e (1942) ait araştırma/inceleme türünde eserleri de vardır.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Zaman Kırıntıları* adlı şiiri serbest vezinle yazılmış yoğun şiirlerinden biridir. Bu şiir aynı zamanda onun tamamlanmış şiirleri içerisinde dize sayısı bakımından en uzun şiiridir. Mehmet Kaplan'ın şu ifadesi hem *Zaman Kırıntıları* hem de Tanpınar adına aydınlatıcı bir nitelik taşır:

"Tanpınar mizacı, muhayyilesi ve düşünüş tarzı bakımından dağınıklığa daha meyyaldir. Bundan dolayı onun kendi şahsiyetine en uygun şiirler, kanaatime göre, "Eşik ve Zaman Kırıntıları"dır." Tanpınar diğer şiirlerinde idealize edilmiş bir aydınlıkla karşımıza çıkarken bu manzumede kesif bir karanlık ve dağınık bir düzenle bizi karşılar. Güzellik idesini bir kenara itip "çıplak, çirkin ve abes realiteyi ön plana alır ve kendinde uyandırdığı duyguları şiddetli, çarpıcı imajlar ve serbest nazmın imkân verdiği patetik (dokunaklı, etkili) bir sentaksla anlatır." (Çakıl, 2018, s.1).

Bu çalışmada serbest ölçüyle yazılmış 50 cümleden oluşan *Zaman Kırıntıları* adlı şiir söz dizimi bakımından incelenmiştir. Bu şiir, Tanpınar'ın mizacını yansıttığı ve hacimce en uzun şiiri olduğu için tercih edilmiştir. Ayrıca söz dizimi bakımından birbirinden farklı öğeleri barındırdığı için incelenmeye uygun görülmüştür. Şiir; farklı cümle yapıları, türleri ve kelime grupları açısından zenginlik göstermektedir.

Şiirlere yönelik söz dizimsel çalışmalar için Mustafa Toker ve Ahmet Çal'a (2019) ait "Süleymaniye'de Bayram Sabahı Şiirinin Söz Dizimi Açısından İncelenmesi" isimli çalışması, Döndü Nur Temiz'e (2020) ait "Yağmur Şiirinin Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi" makalesi ve Nazan Çiftçi Tombal'a (2021) ait "Sait Faik Abasıyanık'ın Köprü Şiirinin Söz Dizimi Açısından İncelenmesi" isimli çalışmalardan söz edebiliriz.

SÖZ DİZİMİ

Eski dilde *nahiv* ve İngilizcede *syntax* diye adlandırılan *söz dizimi*, yargısız bir anlatım birimi olan kelime grupları ile yargılı bir anlatım birimi olan cümlelerin yapısı, işleyişi, görevleri ve anlatım özellikleridir (Karahana, 2005, s. 9). *Cümle*, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir oluşu, bir kılışı tam olarak bir yargı halinde anlatan kelime veya kelime grubudur. Cümleler yargı bildiren kelime veya kelime gruplarından oluşur (Özkan vd., 2012, s. 16). Cümle yerine bazı araştırmacılar "*tümce*, *tümsöz*" terimlerini de tercih etmişlerdir. Cümle ya çekimli bir fiille ya da ekfiil almış ad soylu bir kelime veya kelime grubuyla kurulabilir.

Cümleler; yapısına, anlamına, yüklemine türüne ve yerine göre dört başlık altında incelenir. Araştırmacılar cümleyi yapısına göre incelerken birbirinde farklı sınıflandırmalar yapmıştır. Cümleler yapısına göre beş grupta incelenebilir: basit, birleşik, sıralı, bağlı, eksilteli cümle. *Basit cümle*, ad veya fiil soyundan tek bir yüklemi olan, tek bir yargı bildiren cümlelerdir. Başka bir cümle tarafından tamamlanmayan, başka bir cümleyi tamamlamayan bağımsız cümlelerdir. Bir başka deyişle kendisine bağlı bir cümle yoktur, kendisi de başka bir cümleye bağlı değildir (Demir, 2019, s. 72). *Birleşik cümle*, bir ana cümle ile onun anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümlelerden oluşan cümledir (Kültürel, 2009, s. 47). Bir temel cümle ile bu temel cümlelerin anlamını türlü yönlerden tamamlayan yardımcı cümle veya cümlelerin oluşturduğu cümle çeşididir. Birleşik cümleler; *ki'li birleşik cümle*, *şartlı birleşik cümle*, *iç içe birleşik cümle* olmak üzere üç grupta incelenir (Demir, 2019, s. 71.) Bazı araştırmacılar içinde fiilimsinin bulunduğu cümleleri *girişik birleşik cümle* olarak kabul eder (M. Özkan, Delice, Dizdaroğlu, Sarıca gibi). Fiilimsiler yargı bildirmediğinden bu çalışmada birleşik cümle olarak değerlendirilmemiştir. *Sıralı cümle*; art arda sıranmış, kendi başlarına yargı bildiren, diğer cümlelerle aralarında anlam ilişkisi bulunan cümlelerden oluşur. Bu cümleler öge ortaklığına göre bağımlı sıralı cümle ve bağımsız sıralı cümle olmak üzere ikiye ayrılır

(Özkan ve Sevinçli, 2021, s. 209). Birden fazla cümle, birden fazla yargı virgül, noktalı virgül gibi noktalama işaretleri ile sıralanır. Cümlelerin bağlama edatları ile sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep, sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, beraberlik, benzerlik, üsteleme, şaşırtma, istek vb. anlamlarla birbirine bağlandığı cümlelere de *bağlı cümle* denir (Aktan, 2009, s. 96). Yüklemi söylenmeyen, yargının ne olduğu okuyucunun yorumuna bırakıldığı için *kesik cümle* de denilen cümlelere *eksilteli cümle* denir.

Cümleler yüklemine göre türüne göre ikiye ayrılır. Yüklemi çekimli bir eylemden oluşan cümleler fiil cümleleridir. Yüklemi ad soylu bir kelimedenden veya kelime grubundan oluşan cümleler isim cümleleridir. Cümleler yüklemine göre yerine göre iki grupta incelenir. Yüklemi sonda olan cümleler *kurallı (düz) cümle*, yüklemi sonda olmayan cümlelere *devrik cümle* denir. Tahkiyeli eserler daha çok kurallı cümlelerden oluşurken, manzum eserler daha çok devrik cümlelerden oluşur. Cümleler anlamına göre üç grupta incelenir. Cümledeki işin ya da durumun gerçekleştiği cümlelere *olumlu cümle*, gerçekleşmediği cümlelere *olumsuz cümle* denir. Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelere de *soru cümlesi* denir.

Bir duygunun, bir düşüncenin, bir yargının tam olarak anlatılabilmesi için kullanılan öğelerin cümle bilgisinde aldıkları adlara *cümlelerin öğeleri* denilmektedir (Korkmaz, 2007, s.55). Cümlelerin temel öğeleri *yüklem* ve *özne*, yardımcı öğeleri ise *nesne*, *yer tamlayıcısı* ve *zarftır*. Cümlelerin herhangi bir ögesi olmayıp cümleye dolaylı yoldan katkı sağlayan kelime ya da kelime gruplarına da *cümle dışı unsur* denir.

Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimine *kelime grubu* denir (Karahana, 2005, s. 39).

Yöntem

Şiir söz dizimi açısından incelenirken önce bağlama göre bölümlere ayrılmıştır. Daha sonra bölümlerdeki cümlelere numara verilerek cümlelerin ayrımları yapılmıştır. Ardından cümlelerin önce öğeleri gösterilmiş, daha sonra da cümlelerde geçen kelime grupları unsurları ile birlikte ayrı bir başlıkta gösterilmiştir.

İNCELEME

1. Biz, zaman kırıntıları

Zaman sinekleri,

Tozlu camlarında günlerin sessiz kanat çırpınlar

Ve lüzumsuz görenler artık

Bu aydınlıkta kendi gölgelerini!

Cümlelerin Öğeleri:

biz: özne, *zaman kırıntıları*: özne (açıklayıcı özne), *zaman sinekleri*: özne (açıklayıcı özne), *tozlu camlarında günlerin sessiz kanat çırpınlar*: özne (açıklayıcı özne), *lüzumsuz görenler artık bu aydınlıkta kendi gölgelerini*: özne (açıklayıcı özne), *ve*: cümle dışı unsur

Cümle; eksilteli bir cümledir.

Kelime Grupları:

zaman (ty) / kırıntıları (tn): belirtisiz isim tamlaması, zaman (ty)/ sinekleri (tn): belirtisiz isim tamlaması, tozlu camlarında günlerin (yt) / sessiz (z) kanat çırpınlar (y): sıfatfiil grubu, günlerin (ty) / tozlu camlarında (tn): belirtili isim tamlaması, tozlu (s) / camlarında (i): sıfat tamlaması, kanat (i) / çırp-(f): birleşik fiil grubu, lüzumsuz görenler (y) / artık (z) / bu aydınlıkta (yt) /kendi gölgelerini (bli n): sıfatfiil grubu, lüzumsuz (i) / gör- (f): birleşik fiil grubu, bu (s) / aydınlıkta (i): sıfat tamlaması, kendi (s) / gölgelerini (i): sıfat tamlaması, zaman kırıntıları (i) / zaman sinekleri (i) tozlu camlarında günlerin sessiz kanat çırpınlar (i) ve (b) / lüzumsuz görenler artık bu aydınlıkta kendi gölgelerini(i): bağlama grubu

Genellikle sözlü dil kullanımında yer alan ve bazı öğeleri eksiltilerek söylenip, anlamı dinleyenin anlayışına bırakılan veya yüklemi kullanılmadan yargı bildiren cümlelere eksilteli cümle denir. Yüzey yapılarıyla bir cümle bütünlüğünden uzak olan eksilteli cümleler, derin yapılarıyla yargı bildiren cümlelerdir (Karaağaç, 2012, s. 242). Yukarıdaki cümlede yüklem söylenmemiştir. Yüklem söylenmeyerek cümle okuyucunun hayal dünyasında tamamlanmıştır. Bu cümlede yüklem söylenmemiş; ancak birden çok öznenin varlığı söz konusudur. Bu öznelerden her biri “biz” öznesinin açıklayıcısı durumundadır. Yukarıdaki cümlede geçen “zaman kırıntıları”, “zaman sinekleri”, “günlerin tozlu camlarında sessiz kanat çırpınlar” ve “bu aydınlıkta kendi gölgelerini artık lüzumsuz görenler”in her biri “biz” öznesinin açıklayıcısıdır.

Belirtisiz isim tamlamalarında birinci unsur olan ilgi hali ekini almaz, ikinci unsur iyelik ekini alır. Birinci unsur olan tamlayan ile ikinci unsur olan tamlanan arasında daimî bir ilişki bulunur (Karahan, 2005, s. 44). Bu cümlelerin iki açıklayıcı öznesi de belirtisiz isim tamlaması kuruluşundadır. Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan oluşan kelime grubuna sıfatfiil grubu denir (Karahan, 2005, s. 53) Sıfat-fiiller ad soylu sözcükler olduklarından isim çekim eklerini alabilir ve ad görevinde kullanılabilirler. Yukarıdaki cümlede geçen “günlerin tozlu camlarında sessiz kanat çırpınlar” ve “bu aydınlıkta kendi gölgelerini artık lüzumsuz görenler” özneleri sıfatfiil grubu kuruluşundadır. Burada sıfat-fiiller çokluk ekini alarak isim görevi yapmaktadırlar.

2. *Sanki siyah, simsiyah taşlar içinde*

Siyah, simsiyah kovuklarda yaşadık biz,

Sanki hiç görmedik birbirimizi,

Sanki hiç tanışmadık!

Dünya bize öyle kapattı kendisini.

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “*Sanki siyah, simsiyah taşlar içinde Siyah, simsiyah kovuklarda yaşadık biz, Sanki hiç görmedik birbirimizi, Sanki hiç tanışmadık!*”

yaşadık: yüklem, *biz:* özne, *sanki:* zarf, *siyah, simsiyah taşlar içinde:* yer tamlayıcısı, *siyah, simsiyah kovuklarda:* yer tamlayıcısı, *görmedik:* yüklem, *sanki:* zarf, *hiç:* zarf, *birbirimizi:* belirtili nesne, *tanışmadık:* yüklem, *sanki:* zarf, *hiç:* zarf

Cümle; sıralı, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

2. Cümle: “*Dünya bize öyle kapattı kendisini.*”

kapattı: yüklem, *dünya:* özne, *bize:* yer tamlayıcısı, *öyle:* zarf, *kendisini:* belirtili nesne

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

siyah, simsiyah taşlar (ty) / içinde (tn): belirtisiz isim tamlaması, siyah (s) / simsiyah (s) taşlar (i): sıfat tamlaması, siyah (s) / simsiyah (s) kovuklarda (i): sıfat tamlaması

Bir isim unsurunun bir sıfat unsuru tarafından nitelendirildiği veya belirtildiği kelime grubuna sıfat tamlaması denir (Karahan, 2005, s. 50). Ayrıca *bir* isim unsuru birden fazla sıfat unsuru tarafından nitelendirilebilir ya da belirtilebilir. Yukarıdaki cümlede *taşlar* ismi birden çok sıfat tarafından nitelendirilmiştir. Aynı şekilde *kovuklar* isim unsuru da yine birden fazla sıfat tarafından nitelendirilmiştir. Tamlamadaki sıfatlar bir diğerinin pekiştirilmiş şeklidir.

Tek başına bağımsız yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde birden fazla cümlelerin sıralanmasıyla oluşan cümlelere sıralı cümle denir. Sıralı cümlelerde, cümleler birbirinden virgül veya noktalı virgülle ayrılır (Demir, 2019, s. 77). Yukarıdaki bölümde ilk cümle, üç basit cümleden oluşan sıralı bir cümledir. Cümlelerin öznesi *biz* her üç cümle için de ortaktır.

3. Neye yarar hatırlamak,
Neye yarar bu cılız ışıklı bahçelerde
Hatırlamak geçmiş şeyleri,
Bu beyhude akşam bahçesinde
Kapanırken üstümüze böyle
Zaman çenberi,
Hatırlıyor yetmez mi
Güneşe uzanan ellerimiz!

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Neye yarar hatırlamak, Neye yarar bu cılız ışıklı bahçelerde Hatırlamak geçmiş şeyleri, Bu beyhude akşam bahçesinde Kapanırken üstümüze böyle Zaman çenberi,”

yarar: yüklem, *hatırlamak:* özne, *neye:* yer tamlayıcısı, *yarar:* yüklem, *hatırlamak* geçmiş şeyleri: özne, *neye:* yer tamlayıcısı, *bu cılız ışıklı bahçelerde:* yer tamlayıcısı, *bu beyhude akşam bahçesinde:* yer tamlayıcısı, *kapanırken üstümüze böyle zaman çenberi:* zarf

Cümle; sıralı, devrik, bir fiil cümlesidir. Anlamına göre soru cümlesidir.

2. Cümle: “Hatırlıyor yetmez mi Güneşe uzanan ellerimiz!”

hatırlıyor: yüklem, *güneşe uzanan ellerimiz:* özne, *yetmez mi:* yüklem

Cümle; sıralı, devrik, bir fiil cümlesidir. Anlamına göre soru cümlesidir.

Kelime Grupları:

hatırlamak (y) / geçmiş şeyleri (bli n): isimfiil grubu, *geçmiş (s) / şeyleri (i):* sıfat tamlaması, *bu (s) / cılız ışıklı bahçelerde (i):* sıfat tamlaması, *cılız ışıklı (s) / bahçelerde (i):* sıfat tamlaması, *cılız(s) / ışıklı (i):* sıfat tamlaması, *bu (s) / beyhude akşam bahçesinde (i):* sıfat tamlaması, *beyhude (s) / akşam bahçesinde (i):* sıfat tamlaması, *akşam (ty) / bahçesinde (tn):* belirtisiz isim tamlaması, *kapanırken (y) / üstümüze (yt) / böyle (z) / zaman çenberi (ö):* zarffiil grubu, *zaman (ty) / çenberi (tn):* belirtisiz isim tamlaması, *güneşe uzanan (s) / ellerimiz (i) :* sıfat tamlaması, *güneşe (yt) / uzanan (y):* sıfatfiil grubu

Bir sıfat tamlaması başka bir sıfat tamlamasının isim unsuru ya da sıfat unsuru olabilir. Böyle yapılarda unsurlar birbirine karıştırılmamalıdır. Yukarıdaki cümlede geçen ve yer tamlayıcısı görevindeki “*bu cılız ışıklı bahçelerde*” sıfat tamlamasında “*bu*” işaret sıfatı “*cılız ışıklı bahçelerde*” isim unsurunu belirtmektedir. “*cılız ışıklı*” sıfatı da “*bahçe*” ismini nitelemektedir. Burada dikkat edilmesi

gereken husus “cılız” sözcüğü “bahçe” yi değil “ışık” sözcüğünü nitelemektedir. Yani tamlama “cılız / ışıklı bahçe” olarak düşünülemez. Yine aynı şekilde “bu” işaret sıfatı “beyhude akşam bahçesinde” isim unsurunu belirtmektedir. “beyhude” sıfatı da “akşam” ı değil, “akşam bahçesi” ni nitelemektedir.

Birinci cümle; basit, devrik bir fiil cümlesidir, anlamına göre de soru cümlesidir. İkinci cümle de basit, devrik bir fiil cümlesidir, anlamına göre de soru cümlesidir. Üçüncü cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir. Dördüncü cümle; basit bir fiil cümlesidir, anlamına göre soru cümlesidir.

4. Aynalar sonsuz boşluğa

Çoktan salıverdi çehremizi

Cümlelerin Öğeleri:

salıverdi: yüklem, aynalar: özne, sonsuz boşluğa: yer tamlayıcısı, çoktan: zarf, çehremizi: belirtili nesne

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

sonsuz (s) / boşluğa (i): sıfat tamlaması, salıver-: birleşik fiil grubu

Birleşik fiillerin bir kısmı bir hareketi tasvir eder. Bu birleşik fiiller zarf-fiil ekini taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden meydana gelir (Karahana, 2005, s. 77). Tasvir fiilleri asıl fiile yeterlik, ihtimal, tezlik, süreklilik ve yaklaşıma anlamları katar. Yukarıdaki cümlede ver- yardımcı fiili ile oluşturulmuş sal-ı ver-tezlik fiili kullanılmıştır.

5. Yüzüyoruz,

İpi kopmuş uçurtmalar gibi.

Biz, uzak seyircisi bu aydınlık oyunun,

Birdenbire bulanlar içlerinde

Gülünce'nin sırrını,

Ne kadar benziyoruz şimdi,

Aynı tezgâhtan çıkmış testilere

Bir şey bir şey kaldırdı bütün ayrılıkları!

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Yüzüyoruz, İpi kopmuş uçurtmalar gibi.”

yüzüyoruz: yüklem, ipi kopmuş uçurtmalar gibi: zarf

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

2. Cümle: “Biz, uzak seyircisi bu aydınlık oyunun, Birdenbire bulanlar içlerinde Gülünce'nin sırrını, Ne kadar benziyoruz şimdi, Aynı tezgâhtan çıkmış testilere”

benziyoruz: yüklem, biz: özne, uzak seyircisi bu aydınlık oyunun: özne (açıklayıcı özne), birdenbire bulanlar içlerinde gülünce'nin sırrını: özne (açıklayıcı özne), ne kadar: zarf, şimdi: zarf, aynı tezgâhtan çıkmış testilere: yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

3. Cümle: “Bir şey bir şey kaldırdı bütün ayrılıkları!”

kaldırdı: yüklem, bir şey: özne, bütün ayrılıkları: belirtili nesne

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

ipi kopmuş uçurtmalar (i) / gibi (e): edat grubu, ipi kopmuş (s) / uçurtmalar (i): sıfat tamlaması, ipi (bli n) / kopmuş (y): sıfatfiil grubu, uzak seyircisi (tn) / bu aydınlık oyunun (ty): belirtili isim tamlaması, uzak (s) / seyircisi (i): sıfat tamlaması, bu (s) / aydınlık oyunun (i): sıfat tamlaması, aydınlık (s) / oyunun (i): sıfat tamlaması, birdenbire (z) / bulanlar (y) / ilçlerinde (yt) / gülüncün sırrını (bli n): sıfatfiil grubu, gülüncün (ty) / sırrını (tn): belirtili isim tamlaması, ne (s) / kadar (i): sıfat tamlaması, aynı tezgâhtan çıkmış (s) / testilere (i): sıfat tamlaması, aynı tezgâhtan (yt) / çıkmış (y): sıfatfiil grubu, aynı (s) / tezgâhtan (i): sıfat tamlaması, bütün (s) / ayrılıkları (i): sıfat tamlaması

Bir çekim edatı ile bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubuna edat grubu denir (Karahan, 2005, s. 62). Edat grubundaki isim unsuru tek bir sözcükten oluşabileceği gibi bir kelime grubundan da oluşabilir. Yukarıdaki cümlede zarf görevinde kullanılan “*ipi kopmuş uçurtmalar gibi*” edat grubunun isim unsuru sıfat tamlaması kuruluşundadır.

İyelik ekini almış bir isim unsurunun iyeliğin işaret ettiği başka bir isim unsuru ile oluşturduğu kelime grubuna isim tamlaması denir. Tamlayan adı verilen birinci unsurun ilgi hali ekini aldığı tamlamalara belirtili isim tamlaması denir. Böyle tamlamalarda ikinci unsur olan tamlanan belirli bir nesneyi işaret eder. Tamlayan önce, tamlanan ise sonra gelir. Ancak bazen yukarıdaki cümlede olduğu gibi unsurların yeri değişebilir. Bu durum manzum metinlerde sıkça görülür. Bu bazen vezin gereği bazen de şiire ahenk katmak amacıyla yapılır. Yukarıdaki cümlede özne görevindeki “*uzak seyircisi bu aydınlık oyunun*” tamlamasında tamlayan unsur olan “*bu aydınlık oyunun*” tamlanan unsur olan “*uzak seyircisi*”nden sonra gelmektedir.

6. Baksak aynalara

Tanır mıyız kendimizi,

Tanır mıyız bu kaskatı

Bu zâlim inkârın arasından

Sevdiklerimizi

Cümlelerin Öğeleri:

tanır mıyız: yüklem, *baksak aynalara*: zarf, *kendimizi*: belirtili nesne, *tanır mıyız*: yüklem, *bu kaskatı bu zâlim inkârın arasından*: yer tamlayıcısı, *sevdiklerimizi*: belirtili nesne

Cümle; sıralı, devrik bir fiil cümlesidir. Anlamına göre soru cümlesidir.

Kelime Grupları:

bu kaskatı bu zâlim inkârın (ty) / arasından (tn): belirtili isim tamlaması, *bu (s) / kaskatı inkârın (i)*: sıfat tamlaması, *bu (s) / zâlim inkârın (i)*: sıfat tamlaması, *kaskatı (s) / inkârın (i)*: sıfat tamlaması, *zâlim (s) / inkârın (i)*: sıfat tamlaması

7. Ben zamanı gördüm,

İçimde ve dışımda sessiz çalışıyordu,

Bir mezar böyle kazılırdı ancak,

Yıldırımsız ve baltasız,

Bir orman böyle devrilirdi!

Ben zamanı gördüm,

Kaç bakışta bozdu hayâlimi,

Ve kaç düşüncede!

*Ben zamanı gördüm,
Şimşek gibi bir anın uçuşumunda.*

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Ben zamanı gördüm, İçimde ve dışımda sessiz çalışıyordu,”

gördüm: yüklem, *ben:* özne, *zamanı:* belirtili nesne, *çalışıyordu:* yüklem, *içimde ve dışımda:* yer tamlayıcısı, *sessiz:* zarf

Cümle; sıralı, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

2. Cümle: “Bir mezar böyle kazılırdı ancak,”

kazılırdı: yüklem, *bir mezar:* özne, *böyle:* zarf, *ancak:* zarf

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

3. Cümle: “Yıldırımsız ve baltasız, Bir orman böyle devrilirdi!”

devrilirdi: yüklem, *bir orman:* özne, *böyle:* zarf, *yıldırımsız ve baltasız:* zarf

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

4. Cümle: “Ben zamanı gördüm, Kaç bakışta bozdu hayâlimi, Ve kaç düşüncede!”

gördüm: yüklem, *ben:* özne, *zamanı:* belirtili nesne, *bozdu:* yüklem, *kaç bakışta ve kaç düşüncede:* yer tamlayıcısı, *hayâlimi:* belirtili nesne

Cümle; sıralı, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

5. Cümle: “Ben zamanı gördüm, Şimşek gibi bir anın uçuşumunda.”

gördüm: yüklem, *ben:* özne, *zamanı:* belirtili nesne, *şimşek gibi bir anın uçuşumunda:* yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

içimde (i) / ve (b) / dışımda (i): bağlama grubu, *bir (s) / mezar (i):* sıfat tamlaması, *yıldırımsız (i) / ve (b) / baltasız (i):* bağlama grubu, *bir (s) / orman (i):* sıfat tamlaması, *kaç bakışta (i) / ve (b) / kaç düşüncede (i):* bağlama grubu, *kaç (s) / bakışta (i):* sıfat tamlaması, *kaç (s) / düşüncede (i):* sıfat tamlaması, *şimşek gibi bir anın (ty) / uçuşumunda (tn):* belirtili isim tamlaması, *şimşek gibi (s) / bir anın (i):* sıfat tamlaması, *şimşek (i) / gibi (e):* edat grubu, *bir (s) / anın (i):* sıfat tamlaması

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubuna bağlama grubu denir (Karahana, 2005, s. 65). Bağlama grupları genellikle isim unsuru + bağlaç + isim unsuru yapısıyla oluşturulur. Bu bölümde geçen üç bağlama grubu da *ve* bağlacı ile oluşturulmuştur. “içimde ve dışımda”, “yıldırımsız ve baltasız” bağlama gruplarının isim unsurları tek sözcükten oluşmakta iken “kaç bakışta ve kaç düşüncede” bağlama grubunun isim unsurları sıfat tamlamasından oluşmaktadır.

Belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru bir başka kelime grubunu oluşturabilir. “şimşek gibi bir anın (ty) uçuşumunda (tn)” belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru sıfat tamlamasıdır.

8. Kim tanır bizi şimdiden sonra,

Aydınlığı kıt gecemize

Misafir olanlardan başka;

Kuru tahta üstünde bizimle

Paylaşanlar günlerimizi

*Ve benim gözlerimle bakanlar güneşe
Ancak tanır bizi
Mor çenberlerin uçtuğu akşam sularından!
Akşamın tek bir ağaç gibi
Dal budak saldıği sular
Çocukluk rüyâlarının bahçesi!
Sakın kimse el sürmesin dallara,
Yapraklar, meyvalar olduğı gibi kalsın
Benim uykum boyunca!*

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Kim tanır bizi şimdiden sonra, Aydınlığı kıt gecemize Misafir olanlardan başka;”

tanır: yüklem, kim: özne, bizi: nesne, şimdiden sonra: zarf, aydınlığı kıt gecemize misafir olanlardan başka: zarf

Cümle; basit, devrik bir fiil cümlesidir, anlamına göre soru cümlesidir.

2. Cümle: *Kuru tahta üstünde bizimle Paylaşanlar günlerimizi Ve benim gözlerimle bakanlar güneşe Ancak tanır bizi”*

tanır: yüklem, kuru tahta üstünde bizimle paylaşanlar günlerimizi ve benim gözlerimle bakanlar güneşe: özne, ancak: zarf, bizi: belirtili nesne

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

3. Cümle: “Mor çenberlerin uçtuğu akşam sularından! Akşamın tek bir ağaç gibi Dal budak saldıği sular Çocukluk rüyâlarının bahçesi!”

mor çenberlerin uçtuğu akşam sularından: zarf, akşamın tek bir ağaç gibi dal budak saldıği sular: özne, çocukluk rüyâlarının bahçesi: özne (açıklayıcı özne)

Cümle; eksilteli bir cümledir.

4. Cümle: “Sakın kimse el sürmesin dallara, Yapraklar, meyvalar olduğı gibi kalsın Benim uykum boyunca!”

el sürmesin: yüklem, kimse: özne, sakın: zarf, dallara: yer tamlayıcısı, kalsın: yüklem, yapraklar: özne, meyvalar: özne, olduğı gibi: zarf, benim uykum boyunca: zarf

Cümle; sıralı, devrik, olumsuz bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

şimdiden (i) / sonra (e): edat grubu, aydınlığı kıt gecemize misafir olanlardan (i) / başka (e): edat grubu, aydınlığı kıt gecemize (yt) / misafir olanlardan (y): sıfatfiil grubu, aydınlığı kıt (s) / gecemize (i): sıfat tamlaması, aydınlığı (i) / kıt (i): isnat grubu, misafir (i) / ol- (yf): birleşik fiil grubu, kuru tahta üstünde bizimle paylaşanlar günlerimizi (i) / ve (b) / benim gözlerimle bakanlar güneşe (i): bağlama grubu, kuru tahta üstünde (yt) / bizimle (z) / paylaşanlar (y) / günlerimizi (bln): sıfatfiil grubu, kuru tahta (ty) / üstünde (tn): belirtisiz isim tamlaması, kuru (s) / tahta (i): sıfat tamlaması, benim gözlerimle (z) / bakanlar (y) / güneşe (yt): sıfatfiil grubu, benim gözlerimle: edat grubu, benim (ty) / gözlerim (tn): belirtili isim tamlaması , mor çenberlerin uçtuğu (s) / akşam sularından (i): sıfat tamlaması, mor çenberlerin uçtuğu (y): sıfatfiil grubu, mor çenberlerin (ty) / uçtuğu (tn): belirtili isim tamlaması, mor (s) / çenberlerin (i): sıfat tamlaması, akşam (ty) / sularından (tn): belirtisiz isim tamlaması, akşamın tek bir

ağaç gibi dal budak saldığı (s) / *sular* (i): sıfat tamlaması, *akşamın* (ty) / *tek bir ağaç gibi dal budak saldığı* (tn): belirtili isim tamlaması, *tek bir ağaç gibi* (z) / *dal budak saldığı* (y): sıfatfiil grubu, *tek bir ağaç* (i) / *gibi* (e): edat grubu, *tek* (s) / *bir ağaç* (i): sıfat tamlaması, *bir* (s) / *ağaç* (i): sıfat tamlaması, *dal budak sal-*: birleşik fiil grubu, *dal* (i) / *budak* (i): tekrar grubu, *çocukluk rüyâlarının* (ty) / *bahçesi* (tn): belirtili isim tamlaması, *çocukluk* (ty) / *rüyâlarının* (tn): belirtisiz isim tamlaması, *el* (i) / *sür-* (f): birleşik fiil grubu, *olduğu* (i) / *gibi* (e): edat grubu, *benim uykum* (i) / *boyunca* (e): edat grubu, *benim* (ty) / *uykum* (tn): belirtili isim tamlaması

Söz öbekleri ve cümlelerden yıpranma ve eksilme yoluyla ortaya çıkan kelime gruplarına kısaltma grupları denir (Karaağaç, 2012, s.175). Kısaltma grupları çeşitli yollarla oluşturulabilir. Bu yollardan birine de isnat grubu denir. Biri diğerine isnat edilen iki isim isnat öbeğini oluşturur. Isnat olunan öge başta, isnat edilen öge sonda bulunur. Genellikle birinci unsur iyelik ekini alır. Unsurlarının yeri değiştirilmiş olan sıfat tamlamasına benzer. Yukarıdaki bölümde geçen “*aydınlığı kıt gece*” sıfat tamlamasının sıfat unsuru olan “*aydınlığı kıt*” kelime grubu isnat grubuna örnektir.

Belirtili isim tamlamalarının tamlanan unsuru sıfatfiil ya da sıfatfiil grubundan oluşabilir. Bu bölümde geçen *akşamın* (ty) *tek bir ağaç gibi dal budak saldığı* (tn) belirtili isim tamlamasının tamlanan unsuru sıfatfiil grubundan oluşmaktadır.

Aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesiyle meydana getirilen kelime grubuna tekrar grubu denir (Ergin, 2001, s. 375). Tekrarların kuvvetlendirme, çokluk, devamlılık gibi görevleri vardır. Aynı anlama gelen veya çok yakın anlamlı iki ayrı kelimenin meydana getirdiği tekrarlara eş anlamlı tekrarlar denir. Bu bölümde “*dal budak saldığı*” sıfatfiil grubunun isim unsurunu tekrar grubu oluşturmaktadır. “*dal budak*” tekrar grubu burada isim görevindedir.

İsimlerle kurulmuş olan birleşik eylemlerde yardımcı fiilin ismi fiilleştirmenin dışında belirgin bir görevi yoktur (Karaağaç, 2012, s.191). Ol- yardımcı eylemi isimlere getirildiğinde geçişiz birleşik eylem oluşturur. Bu bölümde geçen “*misafir ol-*” birleşik eylemi buna örnektir.

9. Ben zamanı gördüm

Devrilmiş sütunları arasında

Çok eski bir sarayın

Alnında mor salkımlar vardı

Ve ilâhlar kadar güzeldi

Uçmak için kanatlanmayı bekleyen

Yavru kuş gibi doğduğu kayada

Ben zamanı gördüm

Çırpınırken avuçlarımda.

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Ben zamanı gördüm Devrilmiş sütunları arasında Çok eski bir sarayın”

gördüm: yüklem, *ben*: özne, *zamanı*: belirtili nesne, *devrilmiş sütunları arasından çok eski bir sarayın*: yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

2. Cümle: “Alnında mor salkımlar vardı Ve ilâhlar kadar güzeldi”

vardı: yüklem, mor salkımlar: özne, altında: yer tamlayıcısı, güzeldi: yüklem, ve: cümle dışı unsur, ilâhlar kadar: zarf

Cümle; bağlı, kurallı, olumlu bir isim cümlesidir.

3. Cümle: “Uçmak için kanatlanmayı bekleyen Yavru kuş gibi doğduğu kayada Ben zamanı gördüm Çırpınırken avuçlarımda.”

gördüm: yüklem, ben: özne, zamanı: belirtili nesne, doğduğu kayada uçmak için kanatlanmayı bekleyen yavru kuş gibi avuçlarımda çırpınırken : zarf

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

devrilmiş sütunları arasından (tn) / çok eski bir sarayın (ty): belirtili isim tamlaması, devrilmiş sütunları (ty) / arasından (tn): belirtisiz isim tamlaması, devrilmiş (s) / sütunları (i): sıfat tamlaması, çok eski (s) / bir sarayın (i): sıfat tamlaması, çok (s) / eski (i): sıfat tamlaması, bir (s) / sarayın (i): sıfat tamlaması, mor (s) / salkımlar (i): sıfat tamlaması, ilâhlar (i) / kadar (e): edat grubu, doğduğu kayada (yt) / uçmak için kanatlanmayı bekleyen yavru kuş gibi (z) / avuçlarımda (yt) / çırpınırken (y) : zarffiil grubu doğduğu (s) / kayada (i): sıfat tamlaması, uçmak için kanatlanmayı bekleyen yavru kuş (i) / gibi (e): edat grubu, uçmak için kanatlanmayı bekleyen (s) / yavru kuş (i): sıfat tamlaması, uçmak için kanatlanmayı (blin) bekleyen (y): sıfatfiil grubu, uçmak için (z) / kanatlanmayı (y): isimfiil grubu, uçmak (i) / için (e): edat grubu, yavru (s) / kuş (i): sıfat tamlaması

Belirtisiz isim tamlamalarının tamlayan unsuru bir kelime grubundan oluşabilir. Yukarıdaki bölümde “devrilmiş sütunları arasından” belirtisiz isim tamlamasının tamlayan unsuru olan “devrilmiş sütunları” sıfat tamlamasıdır. Ayrıca tamlayan unsurunun iyelik ekini aldığı ve ilgi ekini almadığı nadir görülen bir durumdur. Bu durumda tamlama şekilce belirtisiz; ancak anlamca belirlidir. Bu tarz tamlamalar (başım gözüm üstüne, dayım oğlu) ağızlarda ve konuşma dilinde karşımıza çıkabilir. Yukarıdaki bölümde geçen “devrilmiş sütunları arasında” böyle bir tamlamadır.

Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulu kelime grubuna isimfiil grubu denir (Karahan, 2005, s. 55). İsim-fiil grubunun tamlayıcısı bir kelime grubundan oluşabilir. Yukarıdaki bölümde geçen “uçmak için kanatlanmayı” isimfiil grubunun tamlayıcısı olan “uçmak için” söz öbeği edat grubundan oluşmaktadır.

Bir sıfat tamlamasının sıfat unsuru kelime grubundan oluşabilir. Yukarıdaki bölümde geçen “uçmak için kanatlanmayı bekleyen yavru kuş” sıfat tamlamasının sıfat unsuru “uçmak için kanatlanmayı bekleyen” dir ve bu sıfat unsuru da sıfatfiil grubu kuruluşundadır. Bu sıfat tamlamasının isim unsuru “kuş” değil; “yavru kuş”tur; çünkü nitelenen unsur “yavru kuş” tur.

Birbiri ile anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümlelerin bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluşan cümlelere bağlı cümle denir (Demir, 2019, s. 79). Yukarıdaki bölümde ikinci cümle bağlı cümledir. İki cümle birbirine *ve* bağlacı ile bağlanmıştır. Türkçede bağlı cümleler içinde *ve* bağlacı bağlı cümlelere çok sık rastlanılmaktadır.

10. Bak martılar kanat çırpıyor sana

Bir rüyâdan kopmuş gibi bembeyaz

Yelkovan kuşları yalıyor suyu

Sen ki bakışından yumuşak bir yaz

Gülümser en yeşil gecesinden
 Ve sesin durmadan, durmadan örer,
 Yıldız yosunu bir uykuyu...
 Bak, martılar kanat çırpıyor sana.

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Bak martılar kanat çırpıyor sana Bir rüyâdan kopmuş gibi bembeyaz”

bak: yüklem, *kanat çırpıyor:* yüklem, *bir rüyâdan kopmuş gibi bembeyaz martılar:* özne, *sana:* yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

2. Cümle: “Yelkovan kuşları yalıyor suyu”

yalıyor: yüklem, *yelkovan kuşları:* özne, *suyu:* belirtili nesne

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

3. Cümle: “Sen ki bakışından yumuşak bir yaz Gülümser en yeşil gecesinden”

sen: özne, *gülümser:* yüklem, *bakışından yumuşak bir yaz:* özne, *en yeşil gecesinden:* yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

4. Cümle: “Ve sesin durmadan, durmadan örer, Yıldız yosunu bir uykuyu...”

örer: yüklem, *sesin:* özne, *ve:* cümle dışı unsur, *durmadan:* zarf, *yıldız yosunu bir uykuyu:* belirtili nesne

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

5. Cümle: “Bak, martılar kanat çırpıyor sana.”

bak: yüklem, *kanat çırpıyor:* yüklem, *martılar:* özne, *sana:* yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

kanat çırp-: birleşik fiil grubu, *bir rüyâdan çıkmış gibi (s) / bembeyaz (s) / martılar (i):* sıfat tamlaması, *bir rüyâdan çıkmış (i) / gibi (e):* edat grubu, *bir rüyâdan (yt) / çıkmış (y):* sıfatfiil grubu, *bir (s) / rüyâ (i):* sıfat tamlaması, *bembeyaz (s) / martılar (i):* sıfat tamlaması, *yelkovan (ty) / kuşları (tn):* belirtisiz isim tamlaması, *bakışından yumuşak (s) / bir yaz (i):* sıfat tamlaması, *bakışından (s) / yumuşak (i):* kısaltma grubu, *bir (s) / yaz (i):* sıfat tamlaması, *en yeşil (s) / gecesinden (i):* sıfat tamlaması, *en (s) / yeşil (i):* sıfat tamlaması, *yıldız yosunu (s) / bir uykuyu (i):* sıfat tamlaması, *yıldız (ty) / yosunu (tn):* belirtisiz isim tamlaması, *bir (s) / uykuyu (i):* sıfat tamlaması

Kısaltma grupları çeşitli yollarla oluşturulabilir. Birinci unsuru uzaklaşma hali eki taşıyan kısaltma gruplarına uzaklaşma grubu da denir (Karahana, 2005, s. 82). Yukarıdaki bölümde geçen “bakışından yumuşak” söz öbeği uzaklaşma grubuna örnektir.

11. Süzülen yelkenler var enginde,
 Dalgalar var, güneş var.
 Güneş ayna ayna, güneş pul pul
 Güneş saçlarıyla oynar
 Omzundan tutar giydirir seni,
 Sırtında tüll olur, belinde kemer
 Boynunda inci

*Ve dişlerinin zâlim çocuk sevinci
Bir Tanrılaşırsın genç adımlarında
Mevsimler önünde çözer yükünü
Bahçeler yığılır eteklerine!*

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Süzülen yelkenler var enginde, Dalgalar var, güneş var.”

var: yüklem, *süzülen yelkenler:* özne, *enginde:* yer tamlayıcısı, *var:* yüklem, *dalgalara:* özne, *var:* yüklem, *güneş:* özne

Cümle; sıralı, kurallı, olumlu bir isim cümlesidir.

2. Cümle: “Güneş ayna ayna, güneş pul pul Güneş saçlarınla oynar”

güneş: özne *ayna ayna:* zarf, *güneş:* özne, *pul pul:* zarf, *oynar:* yüklem, *güneş:* özne, *saçlarınla:* zarf

Cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

3. Cümle: “Omzundan tutar giydirir seni,”

tutar: yüklem, *omzundan:* yer tamlayıcısı, *giydirir:* yüklem, *seni:* belirtili nesne

Cümle; sıralı, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

4. Cümle: “Sırtında tül olur, belinde kemer Boynunda inci Ve dişlerinin zâlim çocuk sevinci”

olur: yüklem, *sırtında:* yer tamlayıcısı, *tül:* belirtisiz nesne, *belinde:* yer tamlayıcısı, *kemer:* belirtisiz nesne, *ve:* cümle dışı unsur, *boynunda:* yer tamlayıcısı, *inci:* belirtisiz nesne, *dişlerinin zâlim çocuk sevinci:* belirtisiz nesne

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

5. Cümle: “Bir Tanrılaşırsın genç adımlarında”

Tanrılaşırsın: yüklem, *birden:* zarf, *genç adımlarında:* yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir isim cümlesidir.

6. Cümle: “Mevsimler önünde çözer yükünü Bahçeler yığılır eteklerine!”

çözer: yüklem, *mevsimler:* özne, *önünde:* yer tamlayıcısı, *yükünü:* belirtili nesne, *yığılır:* yüklem, *bahçeler:* özne, *eteklerine:* yer tamlayıcısı

Cümle; sıralı, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

süzülen (s) / yelkenler (i): sıfat tamlaması, *ayna (i) / ayna (i):* tekrar grubu, *pul (i) / pul (i):* tekrar grubu, *dişlerinin (ty) / zâlim çocuk sevinci (tn):* belirtili isim tamlaması, *zâlim (s) / çocuk sevinci (i):* sıfat tamlaması, *çocuk (ty) / sevinci (i):* belirtisiz isim tamlaması, *genç (s) / adımlarında (i):* sıfat tamlaması

Kuvvetlendirme, çokluk, devamlılık gibi görevleri olan tekrar gruplarının oluşum yollarından biri de aynı sözcüğün tekrarı ile yapılmalarıdır. Yukarıdaki bölümde geçen “ayna ayna”, “pul pul” tekrarları aynı sözcüğün tekrarı ile yapılmıştır. Bulundukları cümlede zarf görevinde kullanılmıştır. Belirtili isim tamlamalarının unsurları kelime grubundan oluşabilir. Burada “dişlerinin zâlim çocuk sevinci” belirtili isim tamlamasının tamlanan unsuru olan “zâlim çocuk sevinci” sıfat tamlaması kuruluşundadır.

“Ol-“fiili çoğu zaman bir isim unsuruyla birlikte yardımcı fiil olarak birleşik fiiller oluşturur. Fakat “ol-“fiili, bir hareketi karşılamak için “yetişmek, meydana gelmek, bulunmak, tamamlanmak” gibi anlamlar yüklenerek asıl fiil olarak da kullanılabilir (Karahana, 1999: 36). Yukarıdaki bölümde

geçen “Sırtında tül olur, belinde kemer Boynunda inci ve dişlerinin zâlim çocuk sevinci” yapısında “ol-” fiili asıl fiildir.

12. Rüya ile
Hayâl arasında
Hayâl ile
Hakikat arasında
Yalnız sen varsın!
Gece ile
Gündüz arasında
Güneşle
Göz arasında
Yalnız sen varsın!

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Rüya ile Hayâl arasında Hayâl ile Hakikat arasında Yalnız sen varsın!”

varsın: yüklem, sen: özne, rüya ile hayâl arasında: yer tamlayıcısı, hayâl ile hakikat arasında: yer tamlayıcısı, yalnız: zarf

Cümle; basit, kurallı, olumlu bir isim cümlesidir.

2. Cümle: “Gece ile Gündüz arasında Güneşle Göz arasında Yalnız sen varsın!”

varsın: yüklem, sen: özne, gece ile gündüz arasında: yer tamlayıcısı, güneşle göz arasında: yer tamlayıcısı, yalnız: zarf

Cümle; basit, kurallı, olumlu bir isim cümlesidir.

Kelime Grupları:

rüya ile hayal (ty) / arasında (tn): belirtisiz isim tamlaması, rüya(i) / ile (b) / hayal (i): bağlama grubu, hayâl ile hakikat (ty) / arasında (tn): belirtisiz isim tamlaması, hayâl (i) / ile (b) / hakikat (i): bağlama grubu, gece ile gündüz (ty) / arasında (tn): belirtisiz isim tamlaması, gece (i) / ile (b) / gündüz (i): bağlama grubu, güneşle göz (ty) / arasında (tn): belirtisiz isim tamlaması, güneş (i) / (i)le (b) / göz (i): bağlama grubu

Yukarıdaki bölümde bağlama grupları “ile” bağlama edatı ile kurulmuş ve isim görevindedir.

13. Niçin sen yaratmadın bu dünyayı?

Ellerinin mesut işaretlerinden

Daha güzel doğardı eşya!

Daha zengin olurdu aydınlık

Kendi karanlığından çağırırdı sesin,

Sular başka türlü akardı

Sert kayalardan göklere doğru

Büyük, mavi, aydınlık sular!

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Niçin sen yaratmadın bu dünyayı? Ellerinin mesut işaretlerinden”

yaratmadın: yüklem, sen: özne, niçin: zarf, bu dünyayı: belirtili nesne, ellerinin mesut işaretlerinden: yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, bir isim cümlesidir. Anlamına göre soru cümlesidir.

2. Cümle: “Daha güzel doğardı eşya! Daha zengin olurdu aydınlık Kendi karanlığından çağırıyordu sesin, Sular başka türlü akardı Sert kayalardan göklere doğru Büyük, mavi, aydınlık sular!”

doğardı: yüklem, *eşya:* özne, *daha güzel:* zarf, *olurdu:* yüklem, *aydınlık:* özne, *daha zengin:* zarf, *kendi karanlığından çağırıyordu sesin:* zarf, *akardı:* yüklem, *sular:* özne, *başka türlü:* zarf, *sert kayalardan göklere doğru:* zarf, *büyük, mavi, aydınlık sular:* özne (açıklayıcı özne)

Cümle; sıralı, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları

bu (s) / dünyayı (i): sıfat tamlaması, *ellerinin (ty) / mesut işaretlerinden (tn):* belirtili isim tamlaması, *mesut (s) / işaretlerinden (i):* sıfat tamlaması, *daha (s) / güzel (i):* sıfat tamlaması, *daha (s) / zengin (i):* sıfat tamlaması, *kendi (s) / karanlığından (i):* sıfat tamlaması, *başka (s) / türlü (i):* sıfat tamlaması, *sert (s) / kayalardan (i):* sıfat tamlaması, *göklere (i) / doğru (e):* edat grubu, *büyük (s) / mavi (s) / aydınlık (s) / sular (i):* sıfat tamlaması

Sıfat ve zarfların anlamlarını miktar ve derece bakımından tamamlayan zarfların meydana getirdikleri kelime grupları da bir sıfat tamlamasıdır (Karahan, 2005, s. 52). Yukarıdaki bölümde geçen “daha güzel, daha zengin” sıfat tamlamalarının sıfat unsuru olan “daha” sözcüğü “güzel” ve “zengin” sıfatlarının aslında zarfıdır.

“büyük, mavi, aydınlık sular” sıfat tamlamasında “sular” isim unsuru birden çok niteleme sıfatı almıştır.

14.Eğilme sakın üstüne

Kendi yeşilinde boğulmuş havuzların

Ve bırakma saçlarını tarasın rüzgâr

Durmadan çukurlaşan bu aynada!

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Eğilme sakın üstüne Kendi yeşilinde boğulmuş havuzların”

eğilme: yüklem, *sakın:* zarf, *kendi yeşilinde boğulmuş havuzların üstüne:* yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumsuz bir fiil cümlesidir.

2. Cümle: “Ve bırakma saçlarını tarasın rüzgâr Durmadan çukurlaşan bu aynada!”

bırakma: yüklem, *ve:* cümle dışı unsur, *tarasın:* yüklem, *rüzgâr:* özne, *saçlarını:* belirtili nesne, *durmadan çukurlaşan bu aynada:* yer tamlayıcısı

Cümle; sıralı, devrik, olumsuz bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

kendi yeşilinde boğulmuş havuzların (ty) / üstüne (tn): belirtili isim tamlaması, *kendi yeşilinde boğulmuş (s) / havuzların (i):* sıfat tamlaması, *kendi yeşilinde (yt) / boğulmuş (y):* sıfatfiil grubu, *kendi (s) / yeşilinde (i):* sıfat tamlaması, *durmadan çukurlaşan (s) / bu aynada (i):* sıfat tamlaması, *durmadan (z) / çukurlaşan (y):* sıfatfiil grubu, *bu (s) / aynada (i):* sıfat tamlaması

15.Bilinmez hangi uzaklara götürür seni

Dudak dudağa öpüştüğün hayâl!

Sokma güneşle arana,

İmkânsızın parıltısını!

Ve tanımadan, hiç tanışmadan sev insanları!

Değişmenin ebedî olduğu yerde

Güzeldir hayat!

Cümlelerin Öğeleri:

1. Cümle: “Bilinmez hangi uzaklara götürür seni Dudak dudağa öpüştüğün hayâl!”

bilinmez: yüklem, *götürür:* yüklem, *dudak dudağa öpüştüğün hayâl:* özne, *hangi uzaklara:* yer tamlayıcısı, *seni:* belirtili nesne

Cümle sıralı, devrik, olumsuz bir fiil cümlesidir.

2. Cümle: “Sokma güneşle arana, İmkânsızın parıltısını! Ve tanımadan, hiç tanışmadan sev insanları!”

sokma: yüklem, *güneşle arana:* yer tamlayıcısı, *imkânsızın parıltısını:* belirtili nesne, *ve:* cümle dışı unsur, *sev:* yüklem, *tanımadan:* zarf, *hiç tanışmadan:* zarf, *insanları:* belirtili nesne

Cümle; bağlı, devrik, olumsuz bir fiil cümlesidir.

3. Cümle: “Değişmenin ebedî olduğu yerde Güzeldir hayat!”

güzeldir: yüklem, *hayat:* özne, *değişmenin ebedî olduğu yerde:* yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir isim cümlesidir.

Kelime Grupları:

hangi (s) / uzaklara (i): sıfat tamlaması, *dudak dudağa öpüştüğün (s) hayâl (i):* sıfat tamlaması, *dudak dudağa (yt) / öpüştüğün (y):* sıfatfiil grubu, *dudak (i) / dudağa (i):* kısaltma grubu, *imkânsızın (ty) / parıltısını (tn):* belirtili isim tamlaması, *hiç (z) / tanışmadan (y):* zarffiil grubu, *değişmenin ebedî olduğu (s) / yerde (i):* sıfat tamlaması, *değişmenin (ty) / ebedî olduğu (tn):* belirtili isim tamlaması, *ebedî (i) / ol- (yf) :* birleşik fiil grubu

Kısaltma gruplarının bir türü de birinci unsurun eksiz, ikinci unsurun yönelme hali ekini almış olanıdır. Yukarıdaki bölümde geçen “dudak dudağa” grubu buna örnektir.

16.Ne kadar uzak, uzak

Yollardan gelir bize

Ve çok yabancı bir şey gibi sevinçlerimiz,

Keder durmadan çiçek açar içimizde.

Ne çıkar unuttuk hepsini!

Cümle Öğeleri:

1. Cümle: “Ne kadar uzak, uzak Yollardan gelir bize Ve çok yabancı bir şey gibi sevinçlerimiz,”

gelir: yüklem, *çok yabancı bir şey gibi:* zarf, *sevinçlerimiz:* özne, *ve:* cümle dışı unsur, *ne kadar uzak uzak yollardan:* yer tamlayıcısı, *bize:* yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

2. Cümle: “Keder durmadan çiçek açar içimizde.”

açar: yüklem, *keder:* özne, *çiçek:* belirtisiz nesne, *durmadan:* zarf, *içimizde:* yer tamlayıcısı

Cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

3. Cümle: “Ne çıkar unuttuk hepsini!”

çkar: yüklem, *ne:* özne, *unuttuk:* yüklem, *hepsini:* belirtili nesne

Cümle; sıralı, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Kelime Grupları:

çok yabancı bir şey gibi (s) / sevinçlerimiz (i): sıfat tamlaması, *çok yabancı bir şey (i) / gibi (e):* edat grubu, *çok yabancı (s) / bir şey (i):* sıfat tamlaması, *çok (s) / yabancı (i):* sıfat tamlaması, *bir (s) / şey (i):* sıfat tamlaması, *ne kadar (s) / uzak (i):* sıfat tamlaması, *ne (s) / kadar (i):* sıfat tamlaması, *uzak (s) / yollardan (i):* sıfat tamlaması

Sıfat tamlamasının sıfat unsurunun bir kelime grubundan oluşabileceğini daha önce belirtmiştik. Yukarıdaki bölümde geçen “*çok yabancı bir şey gibi sevinçlerimiz*” sıfat tamlamasının sıfat unsurunu edat grubu oluşturmaktadır. “*gibi*” edatı ile kurulmuş olan edat grubunun isim unsuru sıfat tamlaması oluşturmaktadır. Sıfatların anlamlarını derece ve miktar bakımından belirleyen zarfların da söz dizimi içerisinde sıfat görevinde kullanılabileceğini belirtmiştik. Yukarıda geçen “*çok yabancı*” söz öbeğinde “*çok*” zarfı kelime grubu içerisinde sıfat görevi üstlenmiştir.

17. Biz ki boş yere gerilmişiz anladık artık,
Yıldızların amansız çarkına
Ve boş yere sızlamış kemiklerimiz,
Bilmiyoruz şimdi, mevsim yaz mı, bahar mı
Bahçelerde hâlâ güller açar mı,
Bilmiyoruz, kadınlar, kızlar,
Şarkılar, masallar var mı?
Gece ile gündüz
Acıdan kaskatı kesilmiş yüz,
Uykusuzluktan harap göz,
Öpüşen dudaklar,
Çözölmeye razı olmayan eller var mı?
Ayrılık var mı gurbet var mı?
Biz beyhude yere gecikenler,
Çoktan bitmiş bir yolun ucunda
Bilmiyoruz şimdi ıssız bir gecede
Ne yapar ne eder
Gidip de gelmeyenler,
Beyhude bekleyenler!
Biz ayın çıplak arsasında
Savrulan zaman kırıntıları,
Nerden bilelim bunları!

Cümlelerin Ögeleri:

1. Cümle: “Biz ki boş yere gerilmişiz anladık artık, Yıldızların amansız çarkına Ve boş yere sızlamış kemiklerimiz,”

gerilmişiz: yüklem, *biz:* özne, *ki:* cümle dışı unsur, *boş yere:* zarf, *yıldızların amansız çarkına:* yer tamlayıcısı, *anladık:* yüklem, *artık:* zarf, *sızlamış:* yüklem, *kemiklerimiz:* özne, *ve:* cümle dışı unsur, *boş yere:* zarf

Cümle; sıralı, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

2. Cümle: “Bilmiyoruz şimdi, mevsim yaz mı, bahar mı Bahçelerde hâlâ güller açar mı,”

bilmiyoruz: yüklem, şimdi: zarf, mevsim yaz mı, bahar mı: belirtisiz nesne, bahçelerde hâlâ güller açar mı: belirtisiz nesne

Cümle; sıralı, devrik, olumsuz bir fiil cümlesidir.

3. Cümle: “Bilmiyoruz, kadınlar, kızlar, Şarkılar, masallar var mı? Gece ile gündüz Acıdan kaskatı kesilmiş yüz, Uykusuzluktan harap göz, Öpüşen dudaklar, Çözölmeye razı olmayan eller var mı? Ayrılık var mı gurbet var mı?”

bilmiyoruz: yüklem, kadınlar, kızlar, şarkılar, masallar var mı: belirtisiz nesne, var mı: yüklem, gece ile gündüz: özne, acıdan kaskatı kesilmiş yüz: özne, uykusuzluktan harap göz: özne, öpüşen dudaklar: özne, çözölmeye razı olmayan eller: özne, var mı: yüklem, ayrılık: özne, var mı: yüklem, gurbet: özne

Cümle; sıralı, devrik, olumsuz bir fiil cümlesidir.

4. Cümle: “Biz beyhude yere gecikenler, Çoktan bitmiş bir yolun ucunda Bilmiyoruz şimdi ıssız bir gecede Ne yapar ne eder Gidip de gelmeyenler, Beyhude bekleyenler!”

bilmiyoruz: yüklem, biz: özne, beyhude yere gecikenler: özne (açıklayıcı özne), çoktan bitmiş bir yolun ucunda: yer tamlayıcısı, şimdi : zarf, ıssız gecede: zarf, ne yapar ne eder gidip de gelmeyenler, beyhude bekleyenler: belirtili nesne

Cümle; basit, devrik, olumsuz bir fiil cümlesidir.

5. Cümle: “Biz ayın çıplak arsasında Savrulan zaman kırıntıları, Nerden bilelim bunları!”

bilelim: yüklem, biz: özne, ayın çıplak arsasında savrulan zaman kırıntıları: özne (açıklayıcı özne), nerden: yer tamlayıcısı, bunları: belirtili nesne

Cümle; basit, devrik bir fiil cümlesidir. Anlamına göre soru cümlesidir.

Kelime Grupları:

boş (s) / yere (i): sıfat tamlaması, yıldızların (ty) / amansız çarkına (tn): belirtili isim tamlaması, amansız (s) / çarkına (i): sıfat tamlaması, gece (i) / ile (b) / gündüz (i): bağlama grubu, acıdan kaskatı kesilmiş (s) / yüz: sıfat tamlaması, acıdan (yt) / kaskatı (z) / kesilmiş (y): sıfatfiil grubu, acıdan kaskatı: kısaltma grubu, uykusuzluktan harap (s) / göz (i): sıfat tamlaması, uykusuzluktan harap: kısaltma grubu, öpüşen (s) / dudaklar (i): sıfat tamlaması, çözölmeye razı olmayan (s) / eller (i): sıfat tamlaması, çözölmeye (yt) / razı olmayan (y): sıfatfiil grubu, razı (i) / ol- (yf): birleşik fiil grubu, beyhude yere (z) / gecikenler (y): sıfatfiil grubu, beyhude (s) / yere (i): sıfat tamlaması, çoktan bitmiş bir yolun (ty) / ucunda (tn): belirtili isim tamlaması, çoktan bitmiş (s) bir yolun (i): sıfat tamlaması, çoktan (s) / bitmiş (i): sıfat tamlaması, bir (s) / yolun (i): sıfat tamlaması, ıssız (s) / gecede (i): sıfat tamlaması, beyhude (s) / bekleyenler (i): sıfat tamlaması, ayın çıplak arsasında savrulan (s) / zaman kırıntıları (i): sıfat tamlaması, ayın çıplak arsasında (ty) / savrulan (y): sıfatfiil grubu, ayın (ty) / çıplak arsasında (tn): belirtili isim tamlaması, çıplak (s) / arsasında (i): sıfat tamlaması, zaman (ty) / kırıntıları (tn): belirtisiz isim tamlaması

SONUÇ

Zaman Kırıntıları şiiri şairin yoğun ve karmaşık ifadelerin kullanıldığı en uzun şiiridir. Bu nedenle de sözdizimi bakımından kompleks yapılar içeren bir şiirdir. Şiir bu bakımdan incelendiğinde şiirin söz konusu yapısını oluşturan iki önemli unsur vardır. Bunlardan biri şairin üslup endişesi bir diğeri de anlamın biçim üzerindeki etkisidir. Bu iki unsur ile şiirdeki cümle uzunlukları, yapıları, kullandığı kelime grupları şekillenmektedir.

Şiirde bulunan 50 cümlede 74 yüklem bulunmaktadır. Bu yüklemelerden dördü olan *salıverdi, el sürmesin, kanat çırpıyor* (2) yüklemeleri birleşik yapıdadır. Şiirde 70 özne bulunmaktadır. Öznelerden 42'si tek kelimedenden oluşurken 38'i kelime grubundan oluşmaktadır. Şiirde yardımcı öğelerden en çok zarf bulunmaktadır. Şiirdeki 50 zarfın 26'sı tek sözcükten oluşurken 24'ü kelime grubundan oluşmaktadır. İkinci en fazla yardımcı öge yer tamlayıcısıdır. 43 yer tamlayıcısından 22'si tek sözcükten oluşmakta iken 21'i de kelime grubundan oluşmaktadır. Şiirde 33 nesne bulunmaktadır, bunlardan 25'i belirtili 8'i de belirtisiz nesnedir. Şiirde en az öge cümle dışı unsurdur, sayısı 9'dur.

Şiirde yapısı bakımından 29 basit cümle, 17 sıralı cümle, 2 bağlı cümle, 2 de eksiltili cümle vardır. Bu cümleler öğelerinin dizilişine göre incelendiğinde 42 devrik, 6 kurallı cümlelerin varlığı tespit edilmiştir. Yüklemının türüne göre de 42 fiil cümlesi 6 isim cümlesiyle karşılaşmaktayız. Anlamına göre 34 olumlu, 8 olumsuz ve 6 soru cümlesi vardır.

Tanpınar'ın dili isimfiil, sıfatfiil ve zarffiillerle genişlemiş bir dildir. Cümleyi genişleten unsurlar bağlaçlar ile birlikte yan cümleciklerdir. Fakat anlamı genişleten kelime gruplarıdır. Şiirdeki cümleler yapılarına göre incelendiğinde bazı cümlelerin içinde tek, bazılarında ise birden fazla yargının bulunduğu görülmektedir. Tanpınar'ın üslubu dikkate alınınca şiirdeki düşünce akışını kesmemek, anlatımın bütünlüğünü ve güzelliğini bozmamak için birden fazla yargılı cümleler sıklıkla kullanılmıştır. Verilmek istenen duygu ve düşünce en yoğun bir şekilde anlatılmak istenmiştir. Basit cümleler ile de şairin şiire ritim ve hareketlilik kazandırmak istediği söylenebilir.

Şiirde sözü veya yargıyı sınırlandırmama çabasının ürünü olarak ortaya çıkan eksiltili cümleler de kullanılmıştır. Bunlar kendilerinden önceki cümle anlam ilişkisi içerisinde bulunabileceği gibi ilk cümlede olduğu gibi bağımsız da olabilmektedir.

Şiirde kimi zaman da söylenmek isteneni zenginleştirmek maksadıyla arasözlerin, açıklayıcı öğelerin kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Cümleler, yüklemının türüne göre incelendiğinde fiil cümlelerin daha çok kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak cümleler incelendiğinde gözlem ve tasvirin yoğun olduğu şiirde hareketten ziyade durgunluk hâkimdir. Bu fiil cümlelerindeki yüklemelerde, durgunluk ifadesi taşıyan, hareketten uzak oluş ve durum eylemleri daha çok tercih edilmiştir.

Şiirde 196 kelime grubu vardır. Bu 196 kelime grubunun 94'ü sıfat tamlaması, 20'si sıfatfiil grubu, 19'u belirtili isim tamlaması, 17'si belirtisiz isim tamlaması, 14'ü edat grubu, 10'u bağlama grubu, 9'u birleşik fiil grubu, 5'i kısaltma grubu (1'i isnat grubu), 3'ü tekrar grubu, 3'ü zarffiil grubu, 2'si de isimfiil grubudur.

Kelime grupları içerisinde en çok sıfat tamlaması tespit edilmiştir. Bu tamlamalar sanat ve imaj yapma endişesi ile oluşmuştur. Zihinde bir imaj uyandırarak, tasvir bildirerek bu kelime gruplarıyla imaj yaratılmıştır. Şairin daha çok renklere ve harekete dayalı imajlar kullandığını görürüz. Ayrıca bunların çoğu teşbih ve istiareye de örnek teşkil etmiştir. Bunlar, yazarın hayal dünyasını yansıtmaları bakımından önemlidir. Edat gruplarından benzetme edatı ile kurulanlar da teşbih sanatına örnek olmaktadır.

İncelediğimiz şiirde isim tamlamalarının da birçok örneğine rastlamak mümkündür. Bu örnekler incelendiğinde belirtili olanların belirtisiz olanlardan çok daha fazla olduğunu

görmekteyiz. Bu isim tamlamalarının unsurları da çoğu kez ayrı bir kelime grubunu oluşturmaktadır.

KISALTMALAR

b: bağlaç

bli n: belirtili nesne

bsiz n: belirtisiz nesne

e: edat

f: fiil

i: isim

ö: özne

s: sıfat

ty: tamlayan

tn: tamlanan

y: yüklem

yf: yardımcı fiil

yt: yer tamlayıcısı

KAYNAKÇA

- Aktan, Bilal (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akün, Ömer Faruk (1962). Ahmet Hamdi Tanpınar, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.12, s.1-32
- Balcı, Yunus (2009). Bir Sanatkârın Bilim Adamı Olarak Portresi: Ahmet Hamdi Tanpınar, *Turkish Studies*, 4 1-1, 6-28.
- Çakıl, Abdülkadir (2018). Tanpınar ve Zaman Kırıntıları. (Erişim: 02.05.2024), https://www.academia.edu/40081551/TANPINAR_VE_ZAMAN_KIRINTILARI.
- Çiftçi Tombal, Nazan (2021). Sait Faik Abasıyanık'ın Köprü Şiirinin Söz Dizimi Açısından İncelenmesi, *Küllîye*, 2 (1), 18-41.
- Delice, Halil İbrahim (2003). *Türkçe Sözdizimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demir, Nurettin (2019). *Türkçe Cümle Bilgisi*, Ankara: Altınordu Yayınları.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1976). *Tümcebilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Emil, Birol (1962). Tanpınar'ın Eserlerinde Adları Geçen Garplı Sanat ve Fikir Adamları, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.12, s.97-120.
- Ergin, Muharrem (2001). *Üniversiteler İçin Türk Dili*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Hatipoğlu, Vecihe (1972). *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaağaç, Günay (2012). *Türkçenin Söz Dizimi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, Leyla (1999). *Türkçede Söz Dizimi*, 6. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, Leyla (2005). *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kültürel, Zühal (2009). *Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi*, İstanbul: Simurg Yayıncılık.
- Özkan, Abdurrahman vd. (2016). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, Konya: Palet Yayınları.
- Özkan, Mustafa ve Veysi Sevinçli (2008). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, İstanbul: 3F Yayınları.

Sarıca, Bedri (2015). *Türkçe Cümle Bilgisi*, Ankara: Anı Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2015). *Bütün Şiirleri*, (Enginün İ, Haz.) İstanbul: Dergâh Yayınları.

Temiz, Döndü Nur (2020). Yağmur Şiirinin Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi, *Mecmua*, S 10, 122-161.

Toker, Mustafa ve Ahmet Çal (2019). Süleymaniye’de Bayram Sabahı Şiirinin Söz Dizimi Açısından İncelenmesi, *SUTAD*, 46, 1-32.

Edebiyatta Değişibilim

Prof. Dr. Ünsal Özünlü

Günce Yayınları

Berna Akyüz Sizgen

POSTMODERNİZM KAVŞAĞINDA

Selim İleri Romancılığı

Günce Yayınları

FEMİNİST EDEBİYAT KURAMI BAĞLAMINDA

GÜLTEN AKIN ŞİİRİ

GÖKAY DURMUŞ

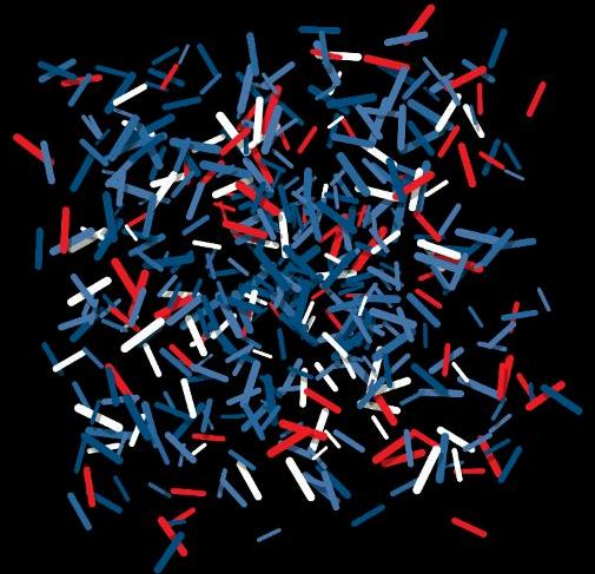

Günce Yayınları

FRANSIZCA VE TÜRKÇENİN SÖZDİZİMİ

KARŞITSAL VE DAĞILIMSAL BİR ÇÖZÜMLEME

Dr. Yusuf Topaloğlu

Günce Yayınları